

«Διαπροσωπικές σχέσεις στο δημοτικό σχολείο: εγώ,...εσύ,... αυτός, ...ΕΜΕΙΣ»

Ελένη Μαυρίδου

1. Εισαγωγή

«Διαπροσωπικές σχέσεις στο δημοτικό σχολείο» είναι το τίτλος του προγράμματος το οποίο πραγματοποιήθηκε στο 63ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2011 – 2012. Το πρόγραμμα διεξήχθη στο πλαίσιο των καινοτόμων δράσεων της Αγωγής Υγείας και διήρκεσε επτά μήνες.

Πήραν μέρος μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων (Ε΄ και Στ΄) του δημοτικού σχολείου, 36 στο σύνολο. Στην ομάδα που σχηματίστηκε υπήρχαν γηγενείς μαθητές, Ρομά, παιδιά από την Αλβανία, τη Ρουμανία και την Αρμενία. Η πλειονότητα των μαθητών ήταν αλβανικής καταγωγής. Οι σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές, όπως παρατηρήθηκε πριν από την έναρξη του προγράμματος και κατά τη διάρκεια τόσο των μαθημάτων όσο και των διαλειμμάτων, ήταν κυρίως ανταγωνιστική ως και εχθρική, μερικές φορές. Εντάσεις και διαπληκτισμοί παιδιών διαφορετικών ή και ίδιων, πολλές φορές, εθνοτήτων και θρησκευτικών αντιλήψεων ήταν ένα σύνηθες φαινόμενο. Η δυσκολία στη μεταξύ τους επικοινωνία... ολοφάνερη!

Η πίστη ότι ένα σχολείο, το οποίο θα είναι ικανό να προάγει την πνευματική και ψυχική υγεία τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών του, θα καταφέρει να διαμορφώσει και ένα μαθησιακό περιβάλλον που θα οδηγεί στην ηθική, πολιτιστική, διανοητική και σωματική ανάπτυξη των μελών του, μας οδήγησε στην επιλογή για την εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος. Πιστέψαμε πως σ' ένα τέτοιο σχολείο, οι αλλοδαποί μαθητές δεν αντιμετωπίζονται ως «απειλή» για την ταυτότητά μας. Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες δε γίνονται αντικείμενο χλευασμού. Οι μαθητές δεν έχουν «ταμπέλες».

Κατά την εκπόνηση του προγράμματος συνεργάστηκαν όχι μόνο οι μαθητές των δύο τάξεων αλλά και οι δάσκαλοι, τόσο των τάξεων αυτών όσο και των ειδικοτήτων.

2. Στόχοι του προγράμματος

Γνωρίζοντας και Κατανοώντας:

- Να βρουν όλα τα παιδιά ένα ή περισσότερα θετικά στοιχεία στον εαυτό τους.
- Να διερευνήσουν τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας μέσα στην τάξη και να συνδεθούν περισσότερο μεταξύ τους.
- Να αντιληφθούν πως μεγαλώνουν και αλλάζουν και πως αυτό είναι μια φυσική διαδικασία που αφορά όλους τους ζωντανούς οργανισμούς.
- Να ερευνήσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων και εθνών.
- Να είναι σε θέση να ελέγχουν τις παρορμήσεις τους.

Επικοινωνώντας:

- Να μάθουν, τόσο οι μαθητές όσο και οι εκπαιδευτικοί, να δεσμεύονται και να δημιουργούν κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας στην τάξη, το οποίο θα λειτουργήσει υποστηρικτικά στην επίτευξη των στόχων τους.
- Να αναπτύξουν αυτογνωσία, να αντιληφθούν τη μοναδικότητά τους αναγνωρίζοντας τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τα χαρακτηριστικά τους.

Συνδέοντας με τη ζωή:

- Να συνειδητοποιήσουν πώς οι διαφορές εμπλουτίζουν και διευρύνουν τη ζωή.
- Να αποκτήσουν «ενσυναίσθηση».

3. Μεθοδολογία του προγράμματος

Για να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος στον μέγιστο βαθμό απαιτείται να λάβει το πρόγραμμα ολιστικό χαρακτήρα και να εφαρμοστεί η βιωματική μέθοδος μάθησης σε συνδυασμό με την ομαδοσυνεργατική. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχει καθολική βούληση, τόσο των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σ' αυτό όσο και των ίδιων των μαθητών.

Μαθητές και εκπαιδευτικοί συναποφασίζουν, δεσμεύονται και ετοιμάζουν σχέδιο δράσης. Έχει το δικαίωμα να απέχει από την εκπόνηση του προγράμματος όποιος μαθητής ή εκπαιδευτικός το επιθυμεί. Όσον αφορά, όμως, στους μαθητές είναι υποχρεωμένοι να το παρακολουθήσουν, όντας μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας, αλλά χωρίς να συμμετέχουν στις δράσεις της ομάδας, εφόσον δεν το επιθυμούν.

4. Υλοποίηση του προγράμματος

Το βασικό πρόβλημα που κληθήκαμε να αντιμετωπίσουμε με την έναρξη του προγράμματος ήταν το πώς θα προκαλούσαμε το ενδιαφέρον των μαθητών μας.

Η λύση στο πρόβλημα δόθηκε όταν τους κάναμε παρατηρητές της ζωής και συμπεριφοράς των υπόλοιπων μαθητών του σχολείου, για μία εβδομάδα, κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Χωρισμένοι σε ομάδες εργασίας παρατηρούσαν και κατέγραφαν τα προβλήματα συμπεριφοράς, τις παρεξηγήσεις, τους καβγάδες. Στο τέλος της εβδομάδας συγκεντρώθηκαν οι παρατηρήσεις και διατυπώθηκαν τα ερωτήματα: Γιατί μαλώνουμε; Ποιος φταίει; Ποιος έχει δίκαιο και ποιος άδικο σε κάθε φασαρία; Τι πιστεύει ο καθένας για τον εαυτό του, όταν εμπλέκεται σε κάποιον καβγά; Ποιος ο ρόλος της επικοινωνίας; Επικοινωνούμε πραγματικά; Τι είναι επικοινωνία;

Στο τέλος, τέθηκε το μεγάλο ερώτημα: «θέλουμε να δώσουμε απαντήσεις σε όλα τα παραπάνω ερωτήματα και σε πολλά ακόμη, προκειμένου να περιορίσουμε τις μεταξύ μας φασαρίες και να γνωρίσουμε καλύτερα τόσο ο ένας τον άλλον όσο και τον εαυτό μας;». Παρόμοια διαδικασία προβληματισμού ακολουθήθηκε και για τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να παρουσιάσουν ενδιαφέρον συμμετοχής στο πρόγραμμα. Αφού δημιουργήσαμε, όπως προαναφέρθηκε, την επιθυμία και το ενδιαφέρον μαθητών και εκπαιδευτικών για συμμετοχή στο πρόγραμμα, συναποφασίσαμε τις ώρες και την ημέρα που θα γίνονται οι συνεδρίες (10 δίωρες συνεδρίες, κάθε Παρασκευή, τις ώρες που οι δύο τάξεις, πέμπτη και έκτη, είχαν στο

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

ωρολόγιο πρόγραμμά τους την «Ευέλικτη Ζώνη»). Πριν από την έναρξη της πρώτης συνεδρίας, φροντίσαμε τη διαμόρφωση του χώρου. Απομακρύνθηκαν τα θρανία, οι καρέκλες τοποθετήθηκαν σε κύκλο και το κασετόφωνο έπαιζε απαλά κλασική μουσική.

Στην πρώτη (1^η) συνεδρία συζητήσαμε για το νόημα του σχήματος στο οποίο καθίσαμε (κύκλος, δεν υπάρχει αρχή και τέλος, άρα δεν υπάρχει πρώτος και τελευταίος, κοιτάμε ο ένας τον άλλον στα μάτια κτλ.). Στη συνέχεια, παρουσιάσαμε ο καθένας τον εαυτό του, επικεντρώνοντας στα εσωτερικά μας χαρακτηριστικά. Ακολούθησε ο χωρισμός της ολομέλειας σε μικρότερες ομάδες των δύο ατόμων, όπου ο καθένας παρουσίαζε στον άλλον τον εαυτό του. Υποχρέωση αυτού που άκουγε ήταν να συγκρατήσει όσο γίνεται περισσότερα στοιχεία του ομιλητή (από μνήμης) και να τα παρουσιάσει αργότερα στην ολομέλεια. Το ίδιο έκαναν και οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν σε αυτό το πρόγραμμα. Το δίωρο καλύφθηκε με τη γνωριμία, καθώς ο αριθμός των μαθητών ήταν μεγάλος.

Στη δεύτερη (2^η) συνεδρία περάσαμε στη συν-διαμόρφωση του συμβολαίου της ομάδας. Οι κανόνες βγήκαν μέσα από δραματοποίηση. Για παράδειγμα, ένας μαθητής μιλούσε στους υπόλοιπους έχοντας γυρισμένη την πλάτη του. Ακολούθησε συζήτηση για το πώς νιώσαμε, κοιτάζοντας την πλάτη και όχι το πρόσωπό του, ανασύραμε προσωπικές εμπειρίες (πχ. η μαμά όταν πίνει καφέ με τη φίλη της κι εμείς μπαίνουμε ανάμεσά τους, ενώ μιλάνε, κουνάει το κεφάλι της προκειμένου να τη δει κ.ά.).

Η τρίτη (3^η) συνεδρία είχε θέμα «Ομοιότητες – Διαφορές». Συζητήσαμε και ανακαλύψαμε τις ομοιότητες και τις διαφορές μας, ψάξαμε βαθιά μέσα μας και αναζητήσαμε τα θετικά και αρνητικά μας στοιχεία. Τα μοιραστήκαμε με την ομάδα και συνειδητοποιήσαμε πως περισσότερα είναι αυτά που μας ενώνουν από αυτά που μας χωρίζουν. Κλείσαμε τη συνεδρία φτιάχνοντας την προσωπική μας μαργαρίτα με τη φωτογραφία μας στο κέντρο και στα πέντε πέταλά της γράψαμε τρία θετικά στοιχεία του χαρακτήρα μας και δύο αρνητικά. Τις κολλήσαμε σ' ένα πανό με τίτλο «Ο εαυτός μου, η μοναδικότητά μου». Οι μαργαρίτες ήταν τόσο όμοιες όσο και διαφορετικές.

Η τέταρτη (4^η) συνεδρία είχε θέμα «Πώς με βλέπουν οι άλλοι». Ξεκινήσαμε με το παιχνίδι «Μάντεψε ποιος είναι» (Ένας μαθητής περιέγραφε κάποιον άλλον, χρησιμοποιώντας στοιχεία του χαρακτήρα του και όχι εξωτερικά χαρακτηριστικά. Οι υπόλοιποι έπρεπε να μαντέψουμε ποιον περιέγραφε ο μαθητής και, αφού τον ονοματίσουμε, να δηλώσουμε ποιο ήταν το στοιχείο που μας οδήγησε στην αναγνώριση). Ακολούθησε συζήτηση για το πώς μας βλέπουν οι άλλοι και το πώς βλέπουμε εμείς τον εαυτό μας. Αναστοχαστήκαμε για το πώς μπορούμε να αλλάξουμε τον τρόπο που μας βλέπουν οι άλλοι (πρέπει να αλλάξουν εκείνοι ή κάτι πρέπει να κάνω εγώ;).

Στην πέμπτη (5^η) συνεδρία το θέμα ήταν «Μεγαλώνω και αλλάζω». Στη ζωή μας συντελούνται αλλαγές, όχι μόνο στον κόσμο γύρω μας αλλά και σε μας τους ίδιους. Αλλαγές τόσο εξωτερικές όσο και εσωτερικές. Ξεκινήσαμε από τις εξωτερικές αλλαγές, τις αλλαγές που συντελούνται στο σώμα μας και περάσαμε στις εσωτερικές, στον χαρακτήρα, τις αντιλήψεις μας. Εστιάσαμε στις αλλαγές στον χαρακτήρα μας και τον τρόπο που επικοινωνούμε με τους άλλους, τον τρόπο που επιλέγουμε τους φίλους μας, αυτά που ζητούμε από αυτούς. Κάναμε σύγκριση του «σήμερα» με τα χρόνια του νηπιαγωγείου και των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου. Στο τέλος, αποδεχτήκαμε πως όπως αλλάζουμε εμείς έτσι αλλάζουν και οι άλλοι γύρω μας και αυτό θα πρέπει να γίνει σεβαστό από όλους. Κλείσαμε τη συνεδρία ζωγραφίζοντας τον εαυτό μας «Εγώ παλιά – Εγώ τώρα».

Η έκτη (6^η) συνεδρία είχε θέμα «Μόνος ή μαζί με άλλους; Συνεργασία ή εγωισμός;». Ξεκινήσαμε με δύο παιχνίδια «Το γαϊδουράκι» και το «Όνομα, Ζώα, Φυτά». Στην αρχή οι μαθητές συμμετείχαν ατομικά στα παιχνίδια, στη συνέχεια δουλεύοντας σε ομάδες. Η ομαδική εργασία είχε καλύτερα αποτελέσματα. Προχωρήσαμε και παίζοντας ανακαλύψαμε τα κριτήρια με τα οποία θα δομήσουμε με τον καλύτερο τρόπο την ομάδα μας, προκειμένου να εκμεταλλευτούμε πλήρως τις ικανότητες των μελών της και να έχουμε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Αναλύσαμε τον όρο «συνεργασία» και ξεχωρίσαμε τον «εγωισμό» που έχουμε ανάγκη για να επιβιώσουμε και να προστατεύσουμε τον εαυτό μας, από τον «εγωισμό» που μας οδηγεί σε λάθος αποφάσεις και μας απομακρύνει τόσο από τους συνανθρώπους μας όσο και από τους στόχους μας. Αναγνώστηκαν δύο μύθοι του Αισώπου, «Τα παιδιά του γεωργού» και «Το λιοντάρι και το ποντίκι που του χρωστούσε ευγνωμοσύνη».

Το θέμα της έβδομης (7^η) συνεδρίας ήταν η «Φιλία». Ξεκινήσαμε ακούγοντας το τραγούδι «Φίλοι για πάντα». Οι μαθητές μας ήδη βρίσκονταν πολύ κοντά σε έναν αποχωρισμό, στον αποχωρισμό τους από το δημοτικό σχολείο. Χρησιμοποιήσαμε, λοιπόν, αυτό το γεγονός για να επικεντρωθούμε στο θέμα της φιλίας. Τι σημαίνει για αυτούς η έννοια αυτή, πώς επιλέγουν τους φίλους τους, ποιους απορρίπτουν και γιατί. Ανακαλέσαμε στη μνήμη μας όσα είπαμε στην πέμπτη συνεδρία σχετικά με τις αλλαγές που συντελούνται στη ζωή μας, αναλογιστήκαμε αν τα κριτήρια επιλογής των φίλων μας παραμένουν ίδια στο πέρασμα του χρόνου ή αλλάζουν, καθώς και τι προκαλεί αυτές τις αλλαγές. Καταλήξαμε στη διατύπωση αδιαφιλονίκητων αρχών που όλοι μας αναζητούμε στις φιλικές μας σχέσεις, όπως αυτή της ειλικρίνειας και της αγάπης.

Η όγδοη (8^η) συνεδρία επικεντρώθηκε στο θέμα «Εγώ και τα συναισθήματά μου». Η συνεδρία ξεκίνησε με την ανάγνωση μιας ιστορίας. Η ιστορία διακόπηκε στη μέση, οι μαθητές συζήτησαν για τα συναισθήματα της ηρωίδας, περιγράψανε με παντομίμα τη χαρά και την αγάπη που ένιωσε και στο τέλος έδωσαν, εργαζόμενοι σε ομάδες, το δικό τους τέλος στην ιστορία. Κλείσαμε τη συνεδρία με δύο φύλλα εργασίας: 1^ο φύλλο εργασίας «Οι άνθρωποι της ζωής μου», 2^ο φύλλο εργασίας «Περιγράψω και ζωγραφίζω την αγάπη».

Η ένατη (9^η) συνεδρία αφιερώθηκε στην «Ενσυναίσθηση». Κάνοντας χρήση του διαδικτύου, παρακολουθήσαμε ένα βίντεο, στο οποίο παρουσιάζεται η μοναξιά που βιώνει ένας μαθητής, όταν οι συμμαθητές του τον απορρίπτουν. Παρακολουθώντας το βίντεο προσπαθήσαμε να ανακαλύψουμε και να καταγράψουμε τα συναισθήματα του πρωταγωνιστή, εστιάζοντας στις εκφράσεις του προσώπου του. Συζητήσαμε για το πώς θα αισθανόμασταν εμείς στη θέση του. Ζητήσαμε από τους μαθητές μας να περιγράψουν όσο γίνεται πιο αναλυτικά τα συναισθήματά τους. Στη συνέχεια, τους χωρίσαμε σε τρεις ομάδες εργασίας και τους μοιράσαμε τρία φύλλα εργασίας, τα οποία περιείχαν τρεις διαφορετικές ιστορίες. Οι ερωτήσεις που κλήθηκαν να απαντήσουν, διαπραγματευόμενοι τα θέματα των ιστοριών, τους οδήγησαν στην «ενσυναίσθηση».

Η δέκατη (10^η) συνεδρία είχε ως θέμα την «Αξιολόγηση του προγράμματος». Σε μία δράση στην οποία συμμετείχαν, χωρισμένοι σε ομάδες, οι μαθητές όλου του σχολείου, κλήθηκαν οι μαθητές της πέμπτης και έκτης να παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο και να αντικαταστήσουν τους δασκάλους. Ανέλαβαν δράση και βοήθησαν τους μικρότερους να φτιάξουν τη δική τους προσωπική μαργαρίτα με τα θετικά και τα αρνητικά τους και να την παρουσιάσουν σε όλο το σχολείο. Στη συνέχεια, κλήθηκαν όλοι οι μαθητές να συμπληρώσουν ένα φύλλο αξιολόγησης της δράσης.

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

Ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκαν οι μαθητές μας τους μικρότερους του σχολείου, καθώς και η ανάλυση των δεδομένων των φύλλων αξιολόγησης του προγράμματος δεν άφησε περιθώριο αμφισβήτησης των αποτελεσμάτων του. Είχαμε πετύχει να βάλουμε ένα μικρό λιθαράκι και είχαμε ανοίξει τον δρόμο της επικοινωνίας και της συνεργασίας. Ωστόσο, όλοι γνωρίζουμε πως για οποιαδήποτε αλλαγή στην ανθρώπινη συμπεριφορά χρειάζεται χρόνος, υπομονή και επιμονή.

Το πρόγραμμα έκλεισε με το θεατρικό «ο γατόκηπος», που ανεβάσαμε με τους μαθητές μας στη σκηνή του 1^{ου} Πειραματικού Σχολείου Θεσσαλονίκης. Το συγκεκριμένο θεατρικό επιλέχθηκε, επειδή διαπραγματεύεται πολλούς και διαφορετικούς ανθρώπινους χαρακτήρες. Οι μαθητές, υποδυόμενοι διαφορετικούς χαρακτήρες, βίωσαν την απόρριψη, την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου, τον άλογο φόβο, την ανάγκη για αγάπη, καθώς και πολλά άλλα συναισθήματα, που τους έφεραν πιο κοντά, ενώ ταυτόχρονα διασκέδασαν και επικοινωνήσαν αληθινά.

5. Διαπροσωπικές σχέσεις και διαπολιτισμικότητα

Το σχολείο στο οποίο υλοποιήθηκε το πρόγραμμα έμοιαζε με ένα μωσαϊκό λαών, γλωσσών και πολιτισμών. Αυτή του η ανομοιογένεια φάνταζε ως αδυναμία που χώριζε τους μαθητές και δεν τους επέτρεπε να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Οι συγκρούσεις και η βία ήταν ενταγμένες στην καθημερινότητά μας. Με την ολοκλήρωση του προγράμματος μάθαμε όχι μόνο να αποδεχόμαστε και να σεβόμαστε τη διαφορετικότητα του άλλου, αλλά συνειδητοποιήσαμε πως αυτή η «αδυναμία» είναι, στην πραγματικότητα, η δύναμή μας. Η διαφορετικότητα και η πολυπολιτισμικότητα είναι στοιχεία που μας εξελίσσουν, διευρύνουν τους ορίζοντές μας, μας κάνουν κοινωνούς πολλών και διαφορετικών πολιτισμών. Διαπιστώσαμε πως ένα από τα κοινά μας στοιχεία είναι η διαφορετικότητά μας, την οποία οφείλουμε να προστατεύσουμε και να διατηρήσουμε.